

СЕМАНТИКА БЕЛАРУСКИХ АКАЗИНАЛЬНЫХ АБРАДАУ, ЗВ'ЯЗАНЫХ З БЫТАВЫМИ СИТУАЦЫЯМІ

М. А. Шатарава, Мінск, Беларусь

Аказинальны абрады правядзюцца на неабходнасці або выпадковасці пасля факту здарэння сітуацыі, так сказаць «пос-тфактум», і маюць сваёй мэтай спробу ўздзеяння на яе. Узнікненне **бытавых** сітуацый, такіх як пажар, капанне калодзежа, будаўніцтва хаты, таксама абумоўлівае правядзенне аказинальных абрадаў. У далейшым выпадку неабходна ўдакладненне прычын суданясення гэтай групы рытуалаў з аказинальнай абраднасцю. Такімі сітуацыямі былі наступныя:

– **пажар**. Абрады, накіраваныя супраць узнікнення пажару, або каб спыніць яго пашырэнне, «каб задобрыць агонь», былі звязаныя з сімвалічнай ахвярай агню. У якасці ахвяры выкарыстоўваліся хлеб, малако, авсянчонае велікоднае яйка і іншыя [4, с. 85]. Ва ўздухеных людзей сімвалам вогненнай стыхіі былі птушкі, у выглядзе якіх з'яўляліся душы продкаў. З аднаго боку, яны мелі судзейнічаць пашырэнню пажару на іншыя пабудовы, з іншага – іх неабходна было задобрыць, каб яны дыяганалі сваім напачаткам. У аказинальных абрадах супраць пажару шырока ўжываліся хрысціянскія царкоўныя тэксты (малітвы, песні) і атрыбуты (абразы, верыжныя галіны, авсянчонае велікоднае яйка, артас, свячонная вада). Побач з гэтым у такіх абрадах выкарыстоўваліся магічныя дзеянні, заснаваныя на азычынскім светаўспрыманні. Лічылася, што для спынення вогненнай стыхіі ёй неабходна даць ахвяру, для гэтага ў агонь кідалі хлеб, гладшы з малаком або малаком тушылі пажар: «Як толькі агарыцца будоўля ад перуна, то ё можна патушыць толькі малаком, а ад вады яна яшчэ гарой гарыць» [5, с. 8]. У ралігійных ўздзеяннях людзей агонь лічыўся жыватворным сродкам; яму, як і дыму, популу, вятлу, надавалі гаючыя, абарончыя і ачышчальныя ўласцівасці. Аднак пры гэтым агонь быў вельмі небяспечным і абуджаў страх і прымхлівае гняптанне.

Важным момантам у абрадах суданясення пажару было сімвалічнае агаленне галоўных удзельнікаў абраду: дзівчынца, або жанчына, павіна была распушчана, распусціць валасы і аббегчы тройчы вакол пабудовы з поўным гладшом малака і потым пабегчы на поле, «пасля гэтага палыма не пойдзе ўшыркі, а вузкімі слупом стане падымашча ўгару» [4, с. 85]. Вогненная стыхія ва ўздзеяннях людзей «паграбавала» ад выканаўчы абраду сімвалічнай чысціні, што выўлялася ў рытуальным агаленні дзівчачат або жанчыны.

– **капанне калодзежа**. У мэтах забеспячэння чысціні і паўнаты крыніцы праводзіліся абрады, звязаныя з культам вады, з выкарыстаннем змагчальных дзеянняў з арахамі, хлебама, авечай воўнай і г. д. [4, с. 140]. Капанне калодзежа – гэта мужчынская справа, а вось выбар месца для яго – жаночая, таму выканаўчымі рытуальных дзеянняў у далейшым выпадку былі жанчыны. Для правядзення абраду выкарыстоўвалі новы гліняны посуд, які накрывалі авечую воўну і лусту хлеба. Гэтыя дзеянні выконваліся ў авсянны («крытычны») час – пасля захаду сонца, а яшчэ да світанку высвятлялі: «На якім месцы палыжа будзе вільгатнейшая, тое месца дасць калодзежу вады большы, і смачнейшай» [4, с. 140]. Ахвяраю воднай стыхіі ў такіх абрадах выступалі сваёсаблівыя сімвалы плоднасці – арах-спарышы, якія кідалі пад арубны дэля забеспячэння паўнаводнасці крыніцы.

– **будаўніцтва хаты і гаспадарчых паляшканняў**. Пры узнікненні такой неабходнасці праводзіліся абрады, накіраваныя на забеспячэнне добрага і шчаслівага жыцця людзей у новай хаце і жытыве ў хлявах. Чалавек змяняўна арэнтаваўся на вераванні, звязаныя з выбарам месца для будаўніцтва, матэрыялаў на пабудову хаты, праводзіў абрадавыя дзеянні пад час закладанні, улазані, або увоздані, і іншыя.

Перш за ўсё абрадавыя дзеянні былі абумоўлены выбарам месца і матэрыялаў для будаўніцтва. Выбар месца быў звязаны з асобымі забаронамі: негэта было «ставіць хаты на тым месцы, дзе раней праходзіла дарога», «дзе ўжо была сядзіба да знішчылася ад хваробы або агню» [5, с. 89], і на іншых месцах, якія былі тым ці іншым шляхам звязаныя з поўнымі няшчасцямі і